

LOKAALI – Paikalliskehittäjien valtakunnallinen juhlaseminaari Loimaa 21.9.2007

**Eero Uusitalo, professori
Suomen Kylätoiminta ry:n puheenjohtaja**

TÄSSÄ OLEMME – MIHIN MENEMME?

Missä siis itse asiassa olemme? Kysymys on yksikertainen, mutta vastaus vaikea ja monimutkainen. Maaseudun paikallisen kehittämisen tilanne, olot kylissä vaihtelevat paljon ja joskus tuntuu, että näkemykset tästä vaihtelevat vielä enemmän. Nyt on kuitenkin tullut aika, jolloin meiltä kylätoiminnan ja toimintaryhmätyön vastuunkantajilta edellytetään rehellisiä analyysejä, visioita ja näiden perusteella radikaalejakin päätöksiä ja voimakasta toimintaa. Maailma muuttuu ympärillä, me emme ole kovin erinomaisessa tilanteessa, vaikka tässä 10-vuotisjuhlassa on oikeus ja ilo sanoa, että olemme edenneet. Muutos on kuitenkin jatkuvaa.

Se näkyy jo tämän tilaisuuden otsikossa: "Paikalliskehittäjien valtakunnallinen juhlaseminaari LOKAALI". Se on eri asia kuin valtakunnalliset kylätoimintapäivät tai toimintaryhmien seminaarit. Lokaali itse asiassa pitää sisällään myös muita paikallisia toimijoita ja meidän on avauduttava näkemään heidät ja – heidän on tunnustettava meidät. Lukuisten paikallistoimijoiden keskinäinen keskustelu on vielä aivan liian vaatimatonta.

Meidän on tarkennettava käsitystämme omasta tilastamme, jolloin voimme odottaa, että poliittiset päättäjät tarkentavat myös käsityksiään. Eihän riitä, että me toivomme heiltä ajantasaisia kannanottoja, vaikka siihen toiveeseen toden totta on aihetta. Yhteiskunta kehittyy rehellisellä vuoropuhelulla ja siihen on nyt poikkeuksellisen suuri tarve!

Kylätoiminnan nykytila

Kylien kehitystyö ei ole samanlaista tällä hetkellä kaikkialla, eikä sellaiseksi koskaan tulekaan. On kuitenkin järkevää pohtia, mitkä seikat aiheuttavat luonnollisia eroja, mitkä seikat puolestaan ovat muutettavissa tai nykyisellään aiheuttavat harmillisia eroja. Suuri, esimerkiksi 2000 asukkaan kylä on tietysti voimakkaampi, monipuolisempi ja turvallisempi palveluiltaan kuin 60 asukkaan kylä. Epäluonnollista kummassakin olisi se, ettei niissä olisi voimakasta kylien kehittämistyöhön keskittyvää yhdistystä, on sen nimi mikä hyvänsä. On monia syitä, että nimi on jo nyt ja huomenna vielä useammin kyläyhdistys. Suomi on täynnä esimerkkejä kylistä, jotka tilastollisin perustein tuomitaan kuihtuviksi tai kasvaviksi, mutta todellisuus on ollut toista – kummassakin tapauksessa. Paikallinen tahto muuttaa monet hankalat tosiasiat voitoksi. Samalla tavalla paikallinen vätytely, vastuuttomuus rapauttaa kehitysedellytykset nopeasti. Kyliemme tulevaisuus tai koko maaseutumme tulevaisuus ei ole predestinoitu takapajulaksi. Se on meistä itsestämme kiinni ja siihen itsellisyyteen kuuluu myös poliittisten edustajiemme toivottavasti ajantasainen näkemys.

Kylät ovat yhä monipuolisempia ammatillisesti. Prosessi on aivan sama kuin kaupungeissa, lukemat erilaisista ammateista ovat tietysti pienemmät, mutta muutoksen yhteiskunnallinen merkitys on sama. Miksi sitten maaseutu yhä edelleen ja aivan liian usein kuvataan pelloiksi, lehmiksi tai mummonmökeiksi. Kaikki ovat tärkeitä, herttaisia, lämpimiä asioita, mutta niiden avulla ei tämän

päivän kehitysedellytyksiä ratkaista – huomisesta puhumattakaan. Maatalous on tärkeä elinkeino, mutta vain yksi tärkeistä eikä enää useimmilla maaseutualueilla läheskään tärkein, Lehmä keskittyy yhä selvemmin Suomi-neidon uumille ja mummonmökistä tulee nopeasti kunnostettu ja varustettu kakkosasunto.

Suomessa on nyt 3900 kylää, joista 2700 on organisoitunut kyläyhdytyksiksi. Tilanne on edennyt, sillä vanhoilla kylätoimikunnilla ei ole enää tulevaisuutta nykytilanteessa. Kyläyhdistyksen on pystyttävä ottamaan omana itsenään vastuuta kylästä. Useimmilla kylillä on tilanne, jossa edelleen on kymmenkunta yhdistystä, mutta käytännön työtä ei tehdä kuin kahdessa – neljässä. Tällaisessa tilanteessa on syytä harkita, miten kylä organisoituu vastuunkantoon. On aivan mahdollista, että kyläyhdistys ottaa vastuuta sekä laajenevista, nimenomaan kylään liittyvistä moninaisista tehtävistä että sektoriyhdistysten erityistehtävistä. Tällaiset asiat on syytä nostaa keskustelun piiriin. Tulevaisuus on yhä enemmän alueellista vastuuta kantavien yhdistysten ja yhä vähemmän sukupuoli-, ikä-, ammatti- tai harrastusvammaisten yhdistysten. Niitäkin tarvitaan tulevaisuudessa, mutta jos ne eivät toimi, kyläyhdistysten on toimittava! Tässä tilanteessa toimimattomien yhdistysten näkökannoilla ei ole suurta painoarvoa.

Suomalainen kylätoiminta alkoi uusimuotoisena käynnistyä 1970-luvun loppupuolella. Silloin puhuttiin kylätoimikunnista ja ne myös riittivät siinä tilanteessa. 1980-luvun alussa oltiin jo vaiheessa, jolloin keskusteltiin valtakunnallisen järjestön perustamisesta. Kylätoiminnan ulkopuoliset tahot määrittivät kylätoiminnan johtoon epävirallisen Kyläasiain neuvottelukunnan. Ei saanut muodostaa yhdistystä, koska sen pelättiin vaikeuttavan kuntien roolia ja Kotiseutuliiton toimintaa. Niinpä vuoteen 1997 kylätoimintaa pyrki valtakunnan tasolla kehittämään hyvin epämuodollinen valtakunnallisten järjestöjen kahvikerho, Kyläasiain neuvottelukunta. Siitä päästiin eroon vuonna 1997 perustamalla Suomen Kylätoiminta, SYTY ry. Samalla lähdettiin organisoimaan alueellisia kyläyhdistyksiä, koska niitä ei ollut kuin vasta muutamassa maakunnassa. Paikallisia kyläyhdistyksiä oli noin 400 hyvin erinimisinä, mutta kylätoiminnan vahvistuneeseen organisoitumiseen kuului myös paikallisten kyläyhdistysten perustaminen. Ajatelkaa! Noin 10 vuodessa kyläyhdistyksiä synnytettiin yli 2000! Tulos on hyvä, mutta se ei riitä.

Maakunnalliset kyläyhdistykset saatiin pystyyn. Viimeisimmät vuoden 2000 loppupuolella ja SYTY on kasvattanut jäsenistöään viime päiviin asti. Ongelmia on siinä, että maakunnalliset kylät eivät ole vahvoja toimijoita, eikä SYTYä myöskään pidetä riittävän vahvana toimijana. Ulkopuoliset arvioitsijat osittain erehtyvät arvioinneissaan, osittain he ovat oikeassa, jolloin meidän on pystyttävä uusiin ratkaisuihin!

Suomen Kylätoiminta on poikkeuksellisen aktiivinen hyödyntämään ohjelma- ja hanketoimintaa valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti. Käytännössä se on merkinnyt suurten riskien ottamista, henkilökohtaisia takauksia ja hankevaroihin tukeutumista. Yhteiskunta eli valtio on valtionavussaan pahasti perässä todellisesta tilanteesta. Kyläyhdistykset, jotka eniten tekevät työtä paikallisten olosuhteiden kehittämiseksi, kärsivät epävakaisista varoista. Valtionapuja suunnataan vanhoille toimijoille, joista läheskään kaikki eivät edes toimi. Suomen Kylätoimintaliike jatkaa hankevarojen hyödyntämistä, mutta edellyttää, että julkinen valta näkee tilanteen nykyistä realistisemmin. Kun PARAS-hankkeen myötä kunnat ja valtio osittain poistuvat kyliltä, kyläyhdistykset siirtyvät vastaamaan palvelujen järjestämisestä. Tämä tehtävien muutos edellyttää myös valtionavun olennaista tarkistusta. Silti se merkitsee valtionvarojen säästöä lähivuosina.

Euroopan unioni kaikessa pirullisuudessaan vaikuttaa monin tavoin. Yksi selvä vaikutus on kansainvälisyyden lisääntyminen. Se on meillä paikallisen kehittämisen ihmisillä jo arkipäivää. Kyliltä ja toimintaryhmistä lähdetään yhteistyökumppaneiden luokse muualle Eurooppaan, SYTY

rakentelee Eurooppalaista maaseutujärjestöä European Rural Alliancea, ERAa, auttaa eurooppalaisen kyläyhdistyksen perustamista ja on aktiivinen pohjoismaisessa yhteistyössä jne. Jo kuluneella EU:n kaudella kansainvälisyys lisääntyi merkittävästi. Alkaneella kaudella se kolmin- tai nelinkertaistuu.

Toimintaryhmät nyt

Toimintaryhmämetodi oli Euroopan unionin lahja Suomelle. Suomi on kiitollisena kehitellyt metodia ja on ajamassa sen vahvistamista kaikkialla Euroopassa. Se on yksi aivan tärkeimmistä maaseutupolitiikan keinoista. Euroopan unionin maaseutupolitiikka ei vielä ole sitä, mistä puhutaan, vaan se on maatalouspolitiikkaa ja ympäristöoppia. Etelä-Euroopan olosuhteet heijastuvat Euroopan unionin niin kutsutun maaseutupolitiikan muodoissa. Pohjoismaiden harvaan asuttu maaseutu saa etsiä yksinään keinoja, joiden tulosten saamiseksi on oltava toisenlaisia.

Toimintaryhmätyö elää uuden alkua. On hyvät perusteet arvioida, että sen merkitys kasvaa lähivuosina. Koko maaseutu on kattavasti mukana eli noin 2,5 miljoonaa asukasta on toimintaryhmätyön piirissä. Yritysrahoitus on mahdollinen kaikille ryhmille ja se merkitsee olennaista lisävälinettä kehitystyölle. Uuden ohjelmakauden ohjelma mahdollistaa myös uudenlaisia ympäristöhankkeita, joissa hyvin todennäköisesti on laajentamismahdollisuuksia jatkossa.

Monet ryhmät ovat vahvistaneet itse asemaansa monin keinoin. Uuden ohjelmakauden ohjelma on strategisesti vahva, on kehitetty yhteistyötä ja työnjakoa muiden paikallisten ja seudullisten toimijoiden kanssa, on jo vuosien takaa hyviä näyttöjä, mitkä seikat merkitsevät luottamuksen lisääntymistä. Myös tunnettavuus on lisääntynyt. Yhä enemmän toimintaryhmät saavat toimeksiantoja muilta tahoilta. Toimintaryhmä ei olekaan minkään Manner-Suomen maaseutuohjelman työväline, toimintaryhmä eli maaseudun kehittämissyhdystys on itsellinen yhdystys pohtimaan ja toimimaan oman alueensa kehittämistyön hyväksi. Onkin erinomainen asia, että monet ryhmät kertovat ohjelmassaan muista rahoituslähteistään.

Toimintaryhmiä pidetään joskus suupäinä hanketoiminnan sirpaloitumiseen. Todellisuus muodostuu kuitenkin täsmähankkeista, joista ani harvat epäonnistuvat. Sitä paitsi alkaneen ohjelmakauden hankkeen yläraja on nostettu 150 000 euroon. Toimintaryhmän reviiri ei ole enää pelkästään pienissä hankkeissa. On erinomaisen ilahduttavaa huomata, että toimintaryhmien ja kuntien yhteistyö kehittyä koko ajan. Alkaneella kaudella toimintaryhmätyössä on mukana 396 kuntaa. Se merkitsee sitä, että vain suurimpien kaupunkien keskustat jäävät ulkopuolelle. Kaikki alle 23 000 asukkaan kunnat tai kaupungit ovat kokonaisuudessaan Leader toiminnan piirissä. Toimintaryhmien maaseututoiminta on hyvin avaraa, kunpa kaupunkipolitiikassa olisi vastaavaa asennoitumista ja vastaantuloa!

Toimintaympäristö muuttuu

Kaikille paikallisen kehittämistyön tekijöille muutamat toimintaympäristön muutostekijät merkitsevät paljon. Tällaisia ovat esimerkiksi palvelu- ja kuntarakenteen muutokset. Yksikkökoot suurenevat, jolloin tarve löytää paikallisia sovelluksia kasvaa tuntuvasti. On myös todennäköistä, että osa julkisen vallan palvelutehtävistä kuoriutuu pois varojen suhteellisen vähenemisen seurauksena, eikä kaikkea pystytä siirtämään yritystoiminnan piiriin. Tuolloin vastauksena on vastuullinen kansalaistoiminta. Tilanne edellyttää asennemuutoksia niin toisen kuin kolmannenkin sektorin toimijoiden puolella. Varmasti tarvitsemme myös uusia yhteistyömuotoja toisen ja kolmannen sektorin välille, jotta haasteista selvitään.

Suomalainen yhteiskunta ei ole kovin valmis kansalaistoiminnan vahvistamiseen. Valtio on pitänyt apunsa 1990-luvun laman aikana leikatulla tasolla, valtionapujen rakenne ja erilaisten yhdistysten keskinäissuhteet siinä ovat pysyneet vanhoissa kantimissa, vaikka toimintaympäristö on muuttunut paljon ja osa yhdistyksistä on ottanut vastuuta EU-Suomen välttämättömästä kehitystyöstä. Kylätoiminta kuuluu vastuunkantajien joukkoon.

Paikallisen kehittämistyön myönteinen toimintaympäristön muutos liittyy Leder-toiminnan täydelliseen kattavuuteen Suomessa. Se on jatkossa yksi pönkä, mutta ei tietenkään riitä yksinään. Työtapa on osoittautunut Suomeen soveltuvaksi, ja siksi sitä on syytä voimistaa. Ei ole mitään aihetta jättäytyä vain Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman vaatimattomien kehysten uhriksi.

Paikalliskehittäjiä ympäröi uudella ohjelmakaudella entistä monimutkaisempi viranomaisten verkko. Toivon hartaasti, että maaseutuvirasto tajuaisi palvelijan luonteensa ja kehittäisi menettelytapoja joustaviksi ja tuloksiin kannustaviksi. Toimeenpanoon tarvitaan käytännön asiantuntijoita ja henkilöitä, jotka ymmärtävät, mitä hallinnon muutokset merkitsevät. Sama koskee uutta verkostoyksikköä. Se on toimijoiden palvelija eikä viranomaisten käsikassara. Muuttuneessa tilanteessa Suomen Kylätoimintayhdistys, SYTY, jatkaa kylätoimijoiden ja toimintaryhmien palvelua ja eduntekemisen rooli vahvistuu. Monissa asioissa SYTYllä on kokemusta ja yhteyksiä auttaa verkostoyksikköä työssään eli verkostoyksikön kannattaa tehdä ostopalvelusopimuksia SYTYn kanssa.

Kansainvälistyminen on kuulunut melkein kaikkiin EU-välineisiin. Kieli- ja etäisyysyistä haaste on meille suomalaisille keskimääräistä isompi. Siksi on ollut ilahduttavaa havaita, että olemme kansainvälistymisessä edenneet. Alkaneella kaudella yhteydet ja yhteiset hankkeet moninkertaistuvat.

Hallitus on ilmoittanut antavansa maaseutupoliittisen selonteon tammikuussa 2009. Sen ja maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän laatiman kokonaisuohjelman valmistelu käynnistyvät lähiviikkoina. Selonteon aikaväliksi on kaavailtu vuosia 2009–2020. Se merkitsee välttämättömyyttä nähdä ja suunnitella muun muassa paikallisen kehittämisen tulevaisuus tarkasti. Samalla tärkeä poliittinen foorumi ja merkittävä suunnitteluasiakirja antavat meille paikalliskehittäjille tilaisuuden viedä asiaamme eteenpäin. Parasta aikaa valmisteltava maaseudun paikallisen kehittämisen ohjelma saa siivet alleen, mikäli se muotoutuu riittävän tavoitteelliseksi ja toimivaksi.

Miten menemme eteenpäin?

Analyysi kylätoiminnan ja toimintaryhmätyön nykytilasta sekä toimintaympäristön muutoksista antaa perusteita suunnata paikallista kehittämistyötä lähivuosina. Meidän on edettävä kahdella päälinjalla: toisaalta yhdistysten ja toiminnan on voimistuttava, toisaalta toimintamme poliittisen vaikuttavuuden on noustava. Edellinen haaste merkitsee osaamisen tason nostamista, paikallisten toimijoiden yhteistyömuotojen kehittämistä ja tarvittaessa paikallisyhdistysten yhdistymistä riittävän työkyvyn saavuttamiseksi. Omarahoitusmuotoja on luotava lisää ja tehtävä sopimuksia julkisen vallan ja yritysten kanssa tehtävistä, joita asukkaat tarvitsevat. Suomalainen maaseutu kannattaa nähdä toimivien kylien verkkona. Maaseutu ei saa jäädä alueeksi, jolle suurenevät yksityiset ja julkiset palveluyksiköt ilmoittavat asukkaille: sorry, kehitämme palveluitamme ottamalla ne teiltä pois.

Selvitäkseen kunnialla alkaneista muutoksista kunnat tarvitsevat kumppaneikseen voimakkaita paikallisesti toimivia kansalaisjärjestöjä. Olisi viisasta ja vastuullista, jos Suomen Kylätoimintayhdistys ja Suomen Kotiseutuliitto voisivat yhdistyä. Näin saisimme yhdistyksen, joka pystyisi ottamaan vastaan nykyistä paremmin laajenevia tehtäviä. Samalla paikallisen kehittämistyön poliittinen uskottavuus ja vaikuttavuus nousevat ja kaupungin ja maaseudun raja poistuisi.

Maakuntiin tarvitaan järjestö, joka voisi käyttää aitoa maaseutuääntä. Kyläyhdistysten ja maaseudun kehittämissyöjien muodostamaan maakunnalliseen maaseutujärjestöön ovat myös muut tervetulleita. Menettely kohottaisi maakuntien maaseutupoliittisia valmiuksia ja kehittäisi maakunnallista maaseutupoliittikkaa. Näissä asioissa on edetty, mutta kehittämisen varaa on vielä paljon.

Poliittisen vaikuttavuuden lisääminen edellyttää tietysti myös paikallisen kehittämistyön poliittista käsittelyä. Poliitikoilta on odotettava nykyistä korkeatasoisempaa maaseutupoliittista keskustelua ja kansalaistoiminnan arvostamista. Kunta ei ole pienin toiminnan taso! Mutta meidän paikalliskehittäjien on myös pystyttävä kunnolliseen poliittiseen debattiin. Huolenpito maaseudun toimintaedellytyksistä ei ole jatkuvaa maatalouspoliittista vääntöä, kivoja kehittämishankkeita tai ainaista kunnallistaloutta ja kuntien roolia. Suurimmat kysymykset liittyvät kansalaisten mahdollisuuksiin asua ja elää maaseudun kylissä, oikeuksiin rakentaa ja tehdä etätöitä, mahdollisuuksiin järjestellä yhteisiä asioita, ei vain olla järjestelyjen kohteena. Tähän tarvitsemme voimakkaita, toimivia kyliä.

SYTY on linjannut roolinsa aktiiviseksi kehittäjäksi, mutta yksin tulosta emme saa. Siksi samoissa tuskissa kipuilevien paikallisyhdistysten kannattaisi löytää toisensa ja valtion sekä kuntien luottaa kyliin enemmän kuin nyt. Kylien tulevaisuus on yhteisvastuun ja uuden toimintarakenteen asia.